

Zlatko Blažič - Dnevnik / 1, Delo - Sobotna priloga 15.11.2008
Zidovi niso ovira na poti navzgor

Petek, 7. novembra

Kako težko je vstati danes. Ja, tudi zaradi pomanjkanja počitka in utrujenosti, ki me zasleduje. Ampak to me ne priklepa na posteljo, tega mi ni težko premagati. Če počnem, karkoli pač počnem, kot resnično verjamem in želim, sem srečen. In srečnemu mi ni težko biti utrujen. Ko sem zadovoljen s sabo, utrujenost pravzaprav izgine, saj je ne potrebujem.

Ne, ne, ni bilo to ...

Neki drobni prstki raziskujejo moj obraz. Najlepši nasmeh skozi najlepše oči nagajivo seva vame. In me vabi nekam, od koder nikoli ne bi želel oditi. Še sebi ne znam opisati, kaj vidi moje srce skozi ogledala duše, ko ga gledam. Nekje globoko za sončnim pletežem ga čutim in globoko za pljučnimi mešički se prevaja v radost. Najin bistri potoček, najina mavrica (ne tista, ki sem jo zasledoval kot otrok, pa se je vedno znova razblinila, ne tista, ki mi jo je ukradla znanost, ampak tista resnična, ko stopiš nanjo in je čudež), najin ljubljani mladič. Osemmesečni David.

Potem malo dvignem pogled in iz zaspanih, vlažnih oči, najlepših, me objema mehek, po sreči dišeč smehljaj in me vabi na potapljanje po duši, ki jo tako ljubim in spoštujem, ki je zame najlepši odblesk večnosti, realnost in obljuba sreče. Ob njej moja svoboda ni več odhajanje, ni več neomejenost raznolikega početja, ne, ampak je prihajanje, opazovanje in stapljanje. V vsakokratnem razgaljenju pred njo in neizmernem zaupanju, ki je s tem povezano. Ni sveta in občestva, pred katerim bi mi svobodna in sproščena razgaljenost pomenila več kot pred njo.

In toplo, mehko, najlepše dišeče telo, svilnati lasje, prežeti s predanostjo, se vabijo v moj objem ... Petra, moja žena. Bogme, težko je vstati in oditi.

Naporen teden je za nami. Odnosi in vsebina mojega dela, s tem povezana hrepenenja in ne nazadnje ekonomija ter odgovornost do različnih dogovorov so me vodili po vsej Sloveniji, s Petro in Davidom sem se povezoval le po telefonu. Zelo sem ju pogrešal. A tudi v tem je užitek – užitek ob zavedanju naše povezanosti in tega, kar si pomenimo.

Skratka, treba je bilo vstati in oditi v Ljubljano, v zapore na Igu, kjer me pričakuje nekaj punc, nekaj zgodb z edinstvenimi obrazi, imeni in notranjimi svetovi. Iskale so ljubezen in svobodo, iskale moč in zabavo. Kaj drugega kot vsi mi? A izbire poti niso podprle vsebine njihovih hrepenenj. Droge so se, kot že ničkolikokrat, izkazale kot veter, ki barke ne žene v srečo.

Odhajam k njim, da jim pomagam in stojim ob strani pri poskusih razumevanja samih sebe, njihovih misli in ravnanj ter potreb, ki so jih tako zasledovale. Da se vprašamo, ali je zapor res nujen pogoj oz. nepogoj njihovi svobodi. Ali se ne, kjerkoli na svetu že smo, venomer zaletavamo v neke zunanje informacije, situacije, ki so le redko usklajene z našimi željami in predstavami kako-bi-moralo-biti-da-bi-bil/a-srečen/srečna? Kje je naša svoboda, če ne v svobodi izbire, kako se odzvati na svet, in v spoznanju, da sveta (situacij, ljudi, njihovih vedenj) ne moremo imeti pod nadzorom, lahko pa imamo pod nadzorom lastno zaznavo in vedenje? In s tem počutje.

V nekem globljem smislu smo vsi v zaporu ali nezaporu, kakor pač izbiramo. Torej odgovorni za svojo srečo, ne glede na zunanje okoliščine. O tem je dobro pisal Viktor Frankl v Kljub vsemu rečem življenju da.

Sicer je v našem druženju prostor tudi za klepet in zafrkavanje, za zaupnosti, občutke in doživljanja, zaradi katerih prijatelji želijo ostati prijatelji. Naši pogovori se ne razvijajo na ravni splošnih pojmov, splošnosti so samo vrata v konkretnosti in specifične notranjih svetov. Tam se začne in konča vse, s čimer se pogubljam in odrešujemo.

Dekleta dejansko opuščajo izgovore, odpovedujejo se vlogam žrtev, ki so na poti k svobodi samo ovira. Še vedno so med zidovi, a postajajo drugačne, borbene, odgovornejše, bolj resnične, bolj žive. Ne, zidovi niso ovira na poti navzgor.

Popoldne je na obisku prijateljica. David je dobil darila in jih takoj preizkusil z jezikom in štirimi zobki.

Meni pa že dolgo ni bilo tako dobro kot na predvečer tega iztekajočega se delovnega tedna, ob sinku, za katerega še vedno ne morem verjeti, da je zares z nama, ob ljubljeni ženi in zelo posebni prijateljici.

Potem sem bral. Berem čudno. Več stvari naenkrat, kakor se mi pač zdi in kakor se pač počutim, v nemogočih kombinacijah. Tako recimo trenutno berem Millerja, Goetheja, Husserla in Alana Forda. Potem sanjam smešne sanje.

Sobota, 8. novembra

Z Davidom sva vstala in pustila mamico spati. Bila je lepa.

David pa zabaven. Pripravila sva zajtrk, se igrala, poslušala Mozarta (David ob njem onemi) in strigla nohtke. Potem sva zbudila Petro in smo se cartali. Klobčič smeha in nežnosti.

Popoldne smo obiskali mojega očeta in Davidovega dedka v bolnici. Tako hitro je minilo in tako lepo ga je bilo videti. Zelo ga pogrešamo in komaj čakamo, da se vrne. Zelo, zelo, zelo.

Pred spanjem sva s Petro sedela na balkonu. Srkala sva jesen in opazovala, kako se vijolično zrcali v globino duše. Počasi sem kadil cigaro. Pogovarjala sva se. O naju, o Davidu in še čem. Užitek miru, povezanosti in zavedanja. Kolikor ga pač je. Ne premalo za srečo.

Nedelja, 9. novembra

Trudim se ne misliti na delo in obveznosti, ki vulgarno visijo na ograji obzorja in se mi spakujejo. V nedeljo sem vedno malo zgubljen. Grabim po njej, pa je ne zagrabim, ko neusmiljeno tone v somrak ponedeljka. Najraje bi jo obesil vragu na rep, naj se on zajebava z njo.

Poskušam se prežeti z Davidom in Petro za naprej in za nazaj. Tokrat nekako gre.

Zvečer je David odšel v spančevo deželo, s Petro pa sva bila kreativna, ko sva delala ljubezen. Pa je le nisva prodala vragu, nedelje.

Ponedeljek, 10. novembra

Rano ranjenje in svetovalni pogovori v Mariboru. Ljudje prihajajo zaradi težav z drogami (tako vsaj menijo), ki jih imajo sami ali njihovi bližnji. Prihajajo tudi z drugimi »simptomatikami«: depresija, tesnobe, psihoze in stiske, take in drugačne. Sami kreativni odzivi na nesrečnost, na katero niso našli odgovora. Naš kreativni sistem očitno dobiva mnogo več naročil za uničevanje duševnega zdravja kot za njegovo ohranjanje in krepitev.

Vedno znova ugotavljam, da droge ne predstavljajo resničnega problema ljudem, ki jih uporabljajo. Kot tudi drugi simptomi ne. Vem, da se sliši čudno, pa vendar – simptomi so le poskus rešitve težave in ne težava sama na sebi oz. so težava obrobnega pomena in posledica. Zato se ne želim obešati nanje, ker se potem le redijo (simptomi namreč) v teži in pomembnosti, njihov nosilec pa izgublja notranjo moč in išče zavetja v vlogi žrtve. Pa ni žrtev ničesar drugega kot svoje presoje in izbire svojih vedenj, nerealno postavljenih standardov o sebi in pričakovanj do sebe in drugih, neustreznih prepričanj ... Ampak če je svoja žrtev, je lahko tudi svoj rešitelj.

Pozno v noč sem potem delal v domači pisarnici. Nisem bil prav navdušen, ampak jebi ga. Kar je treba, je treba in konec koncev sem si vse skupaj sam nakopal. Bom v prihodnje bolj dosleden, ko bom ugotavljal, koliko lahko stlačim v žakelj.

Torek, 11. novembra

Najprej pogovor v vojniški psihiatriji, potem pogovori v Žalcu, Celju in na koncu v Sevnici. Koliko dragocenega časa (in denarja) porabim za preklete vožnje. Pa jadicovanje verjetno ne bo v pomoč, mar ne? Je že tako, vsaj za zdaj. Malo še manjka, da končam diplomu (zmaji, ki visijo nad menoj), verjamem, da mi bo še vedno uspelo zaslužiti dovolj, da se od certifikata za uporabo realitetne terapije prebijem tudi do psihoterapevtske diplome. Ni vrag, da si ne bi mogel sčasoma zagotoviti malo prijaznejših delovnih okoliščin. Malo sem že sit tega, da moram tolikokrat utemeljevati svoje izkustvene reference, mnogokrat v negotovem upanju, ali bodo sploh razumljene. Predstavljam si, da preprosta predstavitev v smislu: sem profesor sociologije in pedagogike, psihoterapevt, bivši odvisnik z izkušnjo petih let komune sicer ni nič posebnega, da pa vendar malo olajša trenutke, ko moram na dolgo in široko utemeljevati vsebino moje izkušnje in pozicije in brez kakršnegakoli formalnega statusa organizirati svojemu delu potrebne možnosti. S tem ne mislim, da mi manjka uporabnikov, sploh ne – ustno izročilo (očitno zadovoljnih ljudi, ki so prišli k nam) med njimi samimi, knjiga in še kaj so povzročili veliko prošenj za sprejem, tako da so se pojavile neprijetne čakalne dobe. To ne pomeni nekaj mesecev, ampak ni mi prijetno nekoga, ki je v tem trenutku v stiski, naročiti šele čez dva ali tri tedne. Tako je balansiranje med zasebnim in delovnim življenjem vse zahtevnejše.

No, ampak kaj sem že hotel ... Ja, ne manjka uporabnikov programa, ampak denar, saj se za zdaj še ne tržimo, članarina pa je tudi le simbolna.

Seveda si ob takem obračanju drobižkov ob, menim, da dokajšnjem delovnem vložku, tako v trudu in energiji kot kakovosti, mislim svoje o šestih milijonih evrov in še malo več na leto, ki jih pokasira metadonski program. Nam bi že tisti »in še malo več« rešil vse stiske in težave. Obnašajo se, kot da se drugi lahko gredo malo igrat v peskovnik. Igra moči in ne kakovosti, bi rekel. Bah, pustimo to. Do prihodnjic.

Sreda, 12. novembra

Navsezgodaj sva peljala Davida k fizioterapevtki. Čudovito napreduje in ponosno je razkazoval svoje veščine. Tako sem bil ganjen, da pol stvari, ki jih je povedala fizioterapevtka, sploh nisem slišal. Upam, da je bila Petra bolj prizemljena.

Potem pa na Jesenice. Delo na cesti za delom na cesti ... Ob dnevnih križarjenjih po Sloveniji sem se tega že navadil, ampak ko mehur terja svoje, jaz pa v stoječi koloni, mi to nič ne pomaga. Zadrževati ni zdravo, to menda veste. Pogledam po avtu – nobene plastenke. Stopim na rob avtoceste, ki mi sicer ne daje nobenega zavetja. Lulam. Ob spet pridobljeni svobodi in sproščenosti mi je predobro, da bi razmišljal o potencialnih pogledih na sebi. Do Lopate ali celo Lukovice pa tako ne bi zdržal.

Na Jesenicah imam predavanje za dijake dopoldne, za njihove starše pa popoldne. Govorim, iščem stik, povezanost, podoživljam, opazujem sebe in njih ... Sprva poslušajo površno. Še eno predavanje pač. Potem njihova tišina ni več prazna. Polni se, sporoča, da smo se srečali v njej, da smo se povezali. Čutim to in mi je dobro. Srečamo se in se obrnemo vase, presojava se. Vidim, da so jim blizu doživljanja sebe, motivov, hrepenenj, stisk, odločitev, o katerih jim govorim. Pridem govorit o drogah, a ne govorim o drogah. Ne tako, kot so verjetno pričakovali. Izkušnja zasvojenosti s heroinom je samo vstopnica v pomembna vprašanja o sebi. V vprašanja o naši eksistenci, ki v specifičnem pomenu za vsakega posebej na neki način presegajo filozofska vprašanja. Ali pa vseeno celo so filozofska vprašanja. Ugotavljamo, kako naša prisotnost v življenju sploh ne želi biti nekaj samoumevnega. Ugotavljamo, da se ne želimo zamuditi, in razmišljamo, kaj lahko storimo, da se ne bi. Opisujem jim, kako sem se sam učil ne zamujati samega sebe, kako sem se učil in se učim prevzemati odgovornost za svojo ljubezen, svobodo, moč in zabavo, za svojo srečo, za doseganje ciljev, ki so mi pomembni. Opisujem, kako dobro se počutim, ko se doživljam neodvisnega – pa ne od drog, ampak od vseh konstruktov in ovir, ki sem jih vstavil v svoj notranji svet kot oviro želeni svobodi in neodvisnosti.

Na koncu je vsem jasno, da ne govorimo o poti odvisnika, ampak o poti človeka, ob katere vsebini smo si mnogo bolj domači, kot se morda zdi na prvi pogled. Razidemo se z občutkom, da smo doživeli posebno srečanje.

Kolikokrat sem se že tako srečal z ljudmi? Šeststokrat? Tu nekje. Vedno znova je izziv. Nekoč sem bil prepričan, da bodo večkratne ponovitve prinesle rutino in dolgčas, odstranile smisel, barvo in okus. Sploh ne. Res, vedno isti okvir srečanja, a vedno drugi ljudje in predvsem vedno drugi jaz. Ugotavljam, kako se skupaj z mano spreminja celo moja zgodovina. Nikoli končana zgodba.

Edinstvena srečanja z ljudmi: v tišini pogledov in dotikanju občutkov, v naših besedah ...

Se mi kar zdi, da zelo rad delam, kar delam.

Četrtek, 13. novembra

Že zgodaj začnem pogovore v Mariboru. Vse težje najdem proste termine za ljudi, ki bi se želeli vključiti na novo. Improviziram, mnogokrat na račun svojega prostega časa.

V domačem mestu ne najdem sofinancerja. Nemo propheta in patria. Slabe okoliščine ali se premalo potrudim? V zavezanosti različnim sofinancerjem po Sloveniji je moje delo tudi geografsko zelo razgibano, kar utegne biti dokaj stresno. Iščem način, kako strniti vse skupaj na eni ali dveh lokacijah. Bomo videli, kako to postaviti v prihodnosti in ali bo mogoče stvar postaviti tako, da bo vsaj približno dobro za vse.

S pogovori sem zadovoljen. Ljudje tudi. Povedo mi, da jim dajo mnogo, da se počutijo bolje in imajo več nadzora nad sabo, da je občutek, ko držijo vajeti lastnega življenja v svojih rokah, fenomenalen. Vem. Vem. Rad to doživljam ob njih.

Končno domov, k Petri in Davidu. Popoldne preživimo skupaj. Tudi zvečer nič dela, želim ga preživeti s Petro. Jutri, na poti v Ljubljano, bosta spet v mojem srcu in me bosta grela. •

Zlatko Blažič Dnevnik/2, Delo - Sobotna priloga 22.11.2008 Metadon zadene, mater, ne se delat' norca iz ljudi

Divji teden in dolgi kilometri. Maribor, Ljubljana, Žalec, Celje, Slovenj Gradec, Ravne, Krško, Sevnica. Predavanja, svetovalni pogovori, skupina. Ok, samo premalo Petre in Davida. In zabave. Vikend bo spet naš ...

In med požiranjem kilometrov sem razmišljal. O odvisnosti. O metadonu, tem, z žolčem obdanim bojnim poljem. Kakšne bitke se bijejo na njem? Za ljubezen? Za moč? Za svobodo? Eh? Zakaj tudi sam občasno gazim po tem polju, kaj iščem v teh bitkah? Mah, to zadnje vprašanje si bom raje postavil naslednjč.

Odvisnost – bolezen ali izziv?

Pravzaprav bi rekel, da je odvisnost (taka ali drugačna) zavrnen izziv, ogib pomembnemu življenjskemu izzivu oz. izzivom. S pripadajočim doživljanjem sebe: strahopetca, lenuha, poraženca, nevredneža, eksistencialnega nekompetentneža. Razočaranje, sramota, pelin. Nemoč. In če je tako, zakaj bi se nekdo ogibal izziva? Ker v potencialnem neuspešnem soočenju z izzivom vidi še večjo nevarnost, kot so neprijetni občutki in doživljanja sebe v ogibanju temu – njegova nekompetentnost in nevrednost ne bosta več samo predmet dvoma in strahu, tesnobnih predvidevanj in občutkov, ampak bosta potrjena kot dejanska. In to ne v intimi (navidezno) dovolj varnega notranjega sveta, ampak v razgaljenju pred sabo in svetom (drugimi). Tega noče tvegati. Vse skupaj je seveda »samo« prepričanje dotičnega, sploh pa ne edina možna percepcija sebe in izziva. Ampak nevarno prepričanje.

Tak izziv je lahko karkoli: na primer začetek seksualnega življenja (moč), urejanje nezadovoljujočega odnosa s partnerjem ali zapustitev odnosa (svoboda, ljubezen), na primer prekinitev športne kariere zaradi poškodbe ali nosečnosti (moč), prekinitev različnih vrst druženja s prijatelji in občasnimi seksualnimi partnerji zaradi poroke (zabava, svoboda), iskanje avtonomije in neodvisnosti (svoboda), iskanje edinstvenosti, lastne vrednosti, spoštovanja, občutka povezanosti z drugimi (moč, ljubezen, svoboda) in tako dalje in tako naprej. Tako na slepo sem pač navrgel nekaj izzivov, ki so lahko tako različni, kot so različne specifične vsebine naših notranjih svetov.

Vse te različne specifične vsebine pa so naperjene k izpolnitvi hrepenenj, v katerih temeljih smo si vseeno enaki. Vsa ta hrepenenja predstavljajo zadovoljitev človekovih potreb po ljubezni, svobodi, moči in zabavi. Različne so le naše specifične predstave zadovoljitev teh potreb. Nekdo na primer vidi zadovoljitev potrebe po ljubezni v družinskem življenju, drugi v humanitarni dejavnosti, eden zadovolji potrebo po moči tako, da useka na gobec, drugi tako, da obvlada svoje nasilne vzgibe ali v razumevanju tistega, ki ga je užalil, eden se zabava v plesu, na partiju, drugi ob igranju šaha ali ob študiju zapletenih filozofskih tekstov ...

In če doživljamo naše izzive (ki so večinoma različni odnosi oz. predstave o sebi v odnosih) tako, da se jih bojimo celo do te mere, da se jim začnemo ogibati, ostanejo naše temeljne potrebe nezadovoljene. Tega pa ne prenesemo, vsaj dolgoročno nihče. In če ne najdemo učinkovitega načina zadovoljitve, poiščemo druge, neučinkovite, kot izhod v sili pač. Včasih svoje situacije doživljamo tako, da ne zmoremo drugače. Po navadi so taki načini iracionalni in postopoma uničujoči, čeprav nam kratkoročno pomagajo vzpostaviti nadzor nad svojo situacijo. Nekdo, ki depresira, lahko tako uveljavi svojo moč, doseže pozornost in ukvarjanje z njim ali z njo. Vloga žrtve je sploh zelo primerna, vsi jo kdaj uporabimo. Sčasoma, če bo depresirajoči vztrajal, bo verjetno izgubil pomembne odnose ali se vsaj počutil skrajno nezadovoljnega v njih. Nekdo, ki uporablja alkohol, kratkoročno pridobi občutek moči, kontrole in lastne vrednosti, enkratnosti, sčasoma se počuti kot reva in nesposobnež, doživlja se nemočnega. Nekdo, ki uporablja heroin, se sprva počuti sproščenega, svobodnega, atraktivnega, ljubljenega, življenje je izjemno in neboleče. Sčasoma se začne doživljati v nasprotju vsega tega ...

Zakaj potem nekdo uporablja neučinkovite poskuse doseganja zadovoljitev, če že preprosta racionalizacija takega početja predvidi skoraj gotov neuspeh in škodo za dotičnega? Ker nima pozitivne izkušnje (vsaj ne take, ki bi se mu zdela glede aktualnega izziva uporabna) v iskanju učinkovitih zadovoljitev. Tako se je lažje vedno znova zateči h kratkoročni gotovi zadovoljitvi (laž, žrtev, droga, alkohol, nasilje ...) in odmisлити posledice takega početja, kot pa se temu odpovedati in stopiti na odgovorno, naporno in predvsem negotovo pot iskanja realnih zadovoljitev.

Povrh tega so te realne zadovoljitve dosegljive v nekih resničnih odnosih in resničnem povezovanju s svetom, kar predvideva mnoge frustracije, ko se bomo razgaljeni v svojih željah in potrebah ter nepopolni, takšni kot pač smo, znašli nezavarovani in izpostavljeni v teh odnosih. Recidiv, ponovno uporabljeno neučinkovito vedenje, na primer uporaba droge, pravzaprav ni nič drugega kot poskus odstranitve teh frustracij, poskus realizacije svojih potreb in hrepenenj, ne da bi bilo treba ob tem kakorkoli frustrirati in se soočati z na videz manj privlačnimi vidiki sebe in svojega povezovanja s svetom.

Tako v odvisnosti pravzaprav ne vidim nikakršne klasične bolezni. Vidim samo učinkovito in zadovoljujoče ali nezadovoljujoče soočanje z eksistencialnimi izzivi posameznika skozi specifične vsebine njegovega notranjega sveta. Izbrano kompulzivno destruktivno vedenje je pač eden izmed poskusov kontrole lastnega obstoja. Konec koncev mnogi tudi po institucionaliziranih kanalih (tv, virtualni svet nasploh, brezvsebinska druženja, denar in njegovo trošenje, delo ...) bežijo ali bežimo pred sabo in svojimi izzivi. Raje npr. delamo štiri ure dlje in pridemo domov »upravičeno« pretrujeni za nadaljnje odnose, v ozadju takega ravnanja pa je lahko družinsko življenje, ki se mu ne čutimo kos in se mu na tak način izogibamo. Da se nam ne bi bilo treba soočiti s frustracijo ob doživljanju sebe kot nekompetentne žene/moža ali starša. Ali otroka. Razliko med uporabo heroina in pravkar

opisanim vedenjem vidim samo v različni izbiri neučinkovitega poskusa kontrole svojih frustracij in morda v specifikih posledic, v bistvu pa obe vedenji rabita istemu namenu.

Metadon, nedolžni predmet razprav

Poglejmo, kako se uporaba metadona ujema s takim razumevanjem odvisnosti.

Po desetih letih uporabe različnih drog, petih letih heroinske odvisnosti, petih letih komune in vodenja skupin v njej, desetih letih avtonomnega življenja po komuni (torej petnajstih letih neuporabe kakršnihkoli drog in brez doživljanja potrebe po njih), ki vključuje tudi devet let svetovalnega in terapevtskega dela z odvisnimi, nesrečnimi in njihovimi svojci in ob različnih izobraževanjih, povezanih tako s psihoterapevtsko prakso kot s pripadajočim razumevanjem sebe in človeka nasploh – si postavljam vprašanja, za katera se mi zdi, da kot odgovor terjajo več kot samo sklicevanje na avtoriteto (dvomljivo, z interesi farmacevtske industrije podprto) in trditve, ki so v pomanjkanju doslednega ozadja in smiselnih, različnih spoznanj upoštevajočih argumentov zlahka videti breztežne in demagoške.

V tem primeru seveda mislim na vprašanja in spoznanja, ki se mi porajajo ob načinu promocije in uporabe metadona in temeljijo na razmišljanju, predvsem pa lastni izkušnji in izkušnji stotih tistih, ki so uporabljali ali uporabljajo metadon in sem se z njimi srečal v komuni, pri svojem delu ali med heroinsko zasvojenostjo.

Pred kratkim sem naletel na zanimiv prispevek dr. Jasne Čuk Rupnik, v katerem mi očita, da ocenjujem metadon le na temeljih lastnega izkustva, ki pa je bilo zloraba metadona. To je seveda oslarija, moja uporaba metadona je bila samo ena izmed izkušenj z njim. Druge izkušnje so povezane z mnogimi uporabniki programa našega društva in njihovimi izkušnjami z metadonom (ki so »pridni« in ga jemljejo v skladu z navodili), s študijem različnih načinov njegove uporabe, z različnimi presojami metadona oz. njegovega učinka, ki ga seveda poznam tudi na lastni koži itd. Samo poznavanje kemične strukture metadona, teorije njegovega delovanja in učinka v možganih in uradne definicije bolezni odvisnosti od opiatov, ki je, normalno, taka, da upravičuje metadon kot zdravilo, pa je nekaj tako preprostega, da se mi ne zdi, da bi se kdo zaradi tega poznavanja lahko delal frajerja in strokovnjaka.

Skratka: če upoštevamo izkušnje in spoznanja, ki podpirajo refleksije iz poglavja Odvisnost – bolezen ali izziv, da je torej kakršnokoli odvisniško vedenje, tudi uporaba heroina, v bistvu povezano z nezadovoljenimi potrebami človeka kot socialnega, čustvenega in duhovnega bitja – kakšno vlogo lahko ima pri reševanju odvisnosti metadon, definiran kot zdravilo? Zdravilo česa? Bolezni, ki ne obstaja, v klasičnem pomenu pa sploh ne, in je v bistvu eksistencialni fenomen v vsej širini pomena besede?

Če ga upoštevamo kot pomoč pri razstrupljanju: čemu tako visoke doze? Tako dolgo trajanje uporabe? Samo zato, ker uporabniku tako prija? Je res tako pomembno vprašati uporabnika, koliko potrebuje, kot trdi Čukova? Če bi jaz bil v letih mojega zadevanja uporabnik v njenem metadonskem programu, bi bil gotovo vzoren uporabnik. Saj bi me vprašala, koliko hočem, in bi toliko tudi dobil. Potem seveda moji uporabi ne bi bilo treba reči zloraba.

Obstaja kak instrument prepoznavanja meje med uporabo in zlorabo? Kako pa ona ve, kakšna je notranja motivacija njenih uporabnikov? Se z njenim metadonom drogirajo ali »zdravijo«? Verjamem, da njej (in tudi mnogim uporabnikom) ustreza prepričanje, da se zdravijo, a to po mojem ni dovolj, da bi stvar kar obveljala. Je res potrebno, da horde mladih tvorijo take

blazne količine strupa v svojih telesih? In da nam nekdo vpije v možgane, da je to zdravilo kot inzulin za sladkorno, v upanju, da bo trditve postala samoizpolnjujoča prerokba? Kar tudi bo, če ne bomo mislili s svojo glavo.

Sam sem bil vaje konzumirati dvajset tablet metadona na dan. Ko mi jih ni uspelo zbrati in je bila kriza, so bile tudi štiri dovolj, da sem odstranil simptome krize. Sicer subjektivna izkušnja, a vsekakor ne osamljena.

In potem trditve nekaterih strokovnjakov: opustili so droge, zdaj so še samo na metadonu, abstiniirajo. Kako abstiniirajo? Tako govorjenje se mi zdi finta za promocijo in prikazovanje uspešnosti programa. Metadon zadene, mater, ne se delat' norca iz ljudi s takim izjavami o abstinenca. Množice ljudi na črno prodajajo metadon, ki ga dobijo za čez vikend ali ga kupujejo in se z njim fino zadevajo, celo raje kot s heroinom, na katerega kakovost se nikoli ne da zanesti. Kje je meja med metadonom drogo in metadonom zdravilom? Samo zato, ker ga nekdo registrirano uporablja, se termin droga spremeni v termin zdravilo? Imamo težavo, ne razumemo je in ne vemo, kaj bi z njo, institucionalizirajmo jo, pa smo jo odpravili? Res, preprosto.

Verjamem, da se tisti, ki ob uporabi metadona resnično urejajo svoje življenje, ga opuščajo (metadon) ali so ga že opustili, zelo jezijo name, ko prijavljam svoje dvome. Sem pač prepričan, da redukcija pomena metadona kot zdravila nič ne spremeni pri možnosti tistih, ki so motivirani za spremembe v svojem življenju, za napredek iz odvisnosti k svobodi in njenemu poznavanju ter živetju. Prepričan sem, da nikomur ni uspelo zaradi metadona, pa čeprav ga je uporabljal, ampak zaradi njegove notranje motivacije. In da bi mu tudi brez metadona. Verjamem v ljudi in naše lastne sile ter izbire, mnogo zdravilnejše od metadona. Menda ne bomo metadončku prodajali zaslug za izide naših bitk, ne?

Mimogrede, uporabniki metadona, ki so vključeni v naš program, niso nikoli diskriminirani in so deležni vsega spoštovanja, njihove uporabe metadona nikoli ne presojam mimo njihove želje ali njihovih lastnih dvomov o njegovi uporabi. Konec koncev gre za svobodno odločitev, ki jo želim spoštovati.

Sploh pa ne razmišljam o ukinjanju ali nepotrebnosti metadona, tak megaloman za zdaj še nisem. Razmišljam pa o proporcionalnosti aplikacije metadonskega programa glede na njegov realni pomen pri soočanju z odvisnostjo (za katerega vedno znova ugotavljam, da je čisto obrobni), glede na druge nemedicinske in dokazano učinkovitejše pristope, vsaj kar se kakovosti rezultatov tiče, če že ne količinskih, s katero je tako lahko manipulirati. Dobiti 6,5 milijona evrov, medtem ko vsi drugi programi skupaj dobijo mnogokrat manj, in ob tem jamrati o diskriminatornem odnosu do metadona vsakič, ko ima nekdo drugačno mnenje in izkušnja, se mi zdi ... eh, no.

»Ta bi še ošpice zdravila z metadonom«

Kaj pravzaprav povzroči metadon? Telesni, mentalni in duševni komfort (prav tako kot heroin, če nismo preveč drobnjarski v razlikovanju učinkov), občutke torej, povezane ne samo s telesom, ampak tudi z duševnostjo uporabnika. Doživljanja, ki sicer gredo vštric z uspešnimi soočenji človeka s svojimi življenjskimi izzivi (plus dodana vrednost), kot sem o njih pisal zgoraj. Neizogibni del že samega oblikovanja izziva, kaj šele soočenja z njim, je frustracija.

Na metadonu pa je občutek, kot da so vse te frustracije že premagane, čeprav ni bilo potrebno nobeno odgovorno odločanje ob njih in torej realno niso. Kako učinkovit je potemtakem metadon in v čem je učinkovit? Da ustvari neboleče duševno okolje, v katerem pa človek resnično ne napreduje?

In še nekaj: ali vzorec mnogih tisočev, ki smo se odločili, da se gremo življenje zares, in to storili ob totalni opustitvi vseh drog, z metadonom vred, ne kliče metadonske stroke, da bi si približe in podrobneje ogledala naša spoznanja in ravnanja, ki podpirajo tak uspeh? Kakšna stroka je to, ki jo zanimajo samo tisti vidik izkušnje in tisti uporabniki ter parcialna dognanja, ki podpirajo njihovo teorijo?

Kako odgovorno je to? Medtem pa me je Čukova v Oni prepoznala kot krivičnega do odvisnikov in pljuvajočega po ubogem metadonu, opazila je celo globoko neznanje ali nekaj takega? Zakaj? Ker sem zainteresiran in poskušam razumeti, kaj se grejo? Poslala me je tudi pometat pred svoj prag. Si predstavlja sama sebe v avtoriteti, ki naj bi določala meje razmišljanja in delovanja drugim, ker ji pač godi taka predstava o sebi? V situaciji, s katero se soočamo ob odvisnosti in njenem (ne)razumevanju, mislim, da je njen prag tudi moj prag. In mirno sedem nanj ter tam malo pomodrujem. Verjamem, da si bodo ljudje od tega vzeli, kar jim prija, po svoji odgovorni presoji, in da nisem jaz tisti, ki bo koga pogubil. Ali odrešil. Zato se mi tako opletanje z odmerjanjem vsebine in področja vstopanja v javnost ali celo dela (da naj se držim samo promocije komun), kot mi to predlaga Čukova, trditve, ki naj bi jih sprejeli brez dosledne presoje, in sploh neko obnašanje kot mamice med deco zdi dokaj domišljavo. Raje sedimo skupaj in poskusimo podrobneje razumeti vsebino tega, s čimer se sabljamo.

Aja, učinkovitost metadona utemeljuje tudi s tem, da sta ga Kitajska in menda Iran uvedla brez predhodnih raziskav, na podlagi tistih, ki so že opravljene na Zahodu. Saj pravim, vedno sklicevanje na nekaj, kar ne more biti veljaven argument. Med tem pa; koliko sranja pa je Vzhod med širjenjem neoliberalnega svetovnega sistema že nekritično kupil od Zahoda? Pač še eno več, po mojem v škodo njihove mladine.

Je rekla Petra, ko je brala njen članek o tem, da bi tudi alkoholike zdravila z dolgo delujočimi opioidi: »Ta bi še ošpice zdravila z metadonom!« Žebljica na glavico, žena! •

Zlatko Blažič - Dnevnik / 3, Delo - Sobotna priloga 29.11.2008

Ko ljubezen postane resnična zibelka svobodi

V prispevku preteklega tedna sem obljubil, da se bom vprašal, zakaj pravzaprav gazim na polje, spolzko od žolča, kjer metadončica substančica spava neživih nedolžni pokoj ... Res, kaj hočem? Nekaj stavkov sem napisal, koga razjezil, se komu prikupil ... Je mogoče, da se pač zavedam, da zmorem zanimivo in atraktivno postaviti besedo in izkoristiti svoje znanje in izkušnjo, da iztržim aplavz tistih, na katerih aplavz sem tako ali tako lahko računal? In še kakšnega zraven? Mi je šlo samo za to, da poskusim biti frajer pred mnogimi? In potem to tržiti, tako ali drugače? Piz..., kako neugodna misel. Brž ko sem jo sproduciral, se mi je kot netopir zapletla v lase duše in bo očitno terjala ubadanje in pomujanje, da jo spravim ven. Ker slika, kako je moj središčni motiv frajerisanje, mi ne dopade bog ve kako.

Ampak nekaj malega resnice pa bo na tem, ha? Malo se pa mogoče res grem vse to zaradi privlačnosti izbrane pozicije. Se mi zdi, da to ne rabi nujno okrniti vrednosti moje izkušnje in tistega nekaj znanja ter uvida, iz katerih pletem svoje refleksije. In delo. Nekaj dobrega občutka, ki korenini v prepričanju, da kaj malega znam, vem in zmorem in da je to celo nekemu všeč, kar dobro dene. In če se pogledam tako, da to ni bistvo moje motivacije, postane slika bolj sprejemljiva in ne več v frizuro duše zapletajoči se netopir. Morda bo komu ustrezalo soditi drugače, manj ugodno zame. No, tolaži me to, da vprašanje objektivnosti take ali drugačne sodbe ostaja odprto, in ne vidim tistega, ki bi ga lahko zaprl (razen koga »od zgoraj«). Če je torej tako, se še najraje zanesem na lastno sodbo o sebi (čeprav kaka prijetna tuja zelo dobro dene). In lastna sodba o sebi pravi, da se moja motivacija za postopanje po polju v vprašaje oblikujočih se metadonskih meglic ne spleta okoli središča, ki bi bilo podoba hudega mojstra in strokovnjaka ali česa podobnega. Ni cilj, da bi si pripel svojo sliko v kako dušno kamro, se gledal in potem onaniral z dušnim lulkom v roki.

Kako sem že zadnjič postavil vprašanje? Gre za svobodo, za ljubezen, za moč?

No, moč sem pravkar obdelal in jo, v tej vsebini, kot motiv odrinil na obrobje. Pa se je bom verjetno še kaj dotaknil.

Kot sem stvar zastavil, bo treba preveriti še preostala dva motiva: ljubezen in svobodo. In lahko dodam še enega: zabavo. Bom kasneje opisal, kako to mislim. Seveda bom vse to v tokratnem prispevku preverjal pri sebi.

Vendar pa ne bom razmišljal o tem, zakaj se ubadam z metadonom, ampak o mojih motivih za bolj in manj naporne pohode po nezamejenem področju človeške nesrečnosti oziroma neučinkovitih, celo uničujočih poskusov njenega nadzora in odstranitve, kamor očitno lahko umestimo tudi odvisnosti. Torej o tem, zakaj sploh delam, kar delam. Refleksija mojega odnosa do dela, ki ga opravljam, lahko potem mirno implicira motive mojega ukvarjanja z metadonom, s katerim se mi v tem dnevniku ne da več pomujati.

Možnosti doseganja svojih motivov pa ne vidim zunaj povezovanja v odnose, zato moram slednje nujno vplesti v svoja modrovanja.

Ovire v glavi terapevta odvisnika

Odnosi so temelj mojega dela. Ker ne verjamem v substance, ki bi jih lahko apliciral kot medikament za odstranjevanje težav in simptomov mojih »klientov«, je bistveni »instrument«, ki mi preostane, seveda odnos.

Odkar sem začel voditi svetovalne pogovore in skupine, sem lahko ugotavljal, da sem z izidom posameznega pogovora zadovoljen ali pač ne. Čisto logično se mi je zdelo, da je moje zadovoljstvo odvisno od odzivov in vedenja človeka, ki se je obrnil name. Če je zavrnil mojo percepcijo, če svojih ciljev ni videl tako, kot sem jih videl jaz, če mi ga ni uspelo prepričati o njih, ni bilo pravega zadovoljstva. Svoje zadovoljstvo sem postavil v odvisnost od doseganja specifičnega cilja, ki je povrh vsega bil moj in ne tistega, ki je k meni prišel. In se ob tem ukvarjal z odvisnostjo kot terapevt. Zanimivo, ne?

No, mnogokrat sem bil tudi zadovoljen, saj so se moje predstave ciljev dovolj ujemale s potrebami uporabnika ali ga nagovarjale kot njihova izpolnitev, zadovoljitev. In sem si rekel: »Vsem se pač ne da pomagati, hvala bogu, če lahko vsaj komu.«

Vendar je nekaj manjkalo. Mnogo je bilo odnosov z uporabniki, v katerih sem dokaj frustriral in njihovem nerazumevanju mojih predlogov in intervencij pripisoval odgovornost za to. Po drugi strani pa sem bil nezadovoljen s seboj; zdelo se mi je, da če bi si privoščil dosleden izlet vase, bi tam, v slikah svojega notranjega sveta, v svoji percepciji, v svojem vedenju, našel razloge za svoje nezadovoljstvo in frustracije. In ne v odzivih uporabnika. Ampak sem to poglobitev odrival in odlašal, očitno v zavedanju naporov ob soočenjih s seboj, ki jih je poglobitev lahko predvidevala. Nekako sem slutil, da je taka poglobitev lačna in nikoli končana zgodba, v neskončnost segajoče odpiranje vrat v neznano, izpolnjeno z vse zahtevnejšimi izzivi, ki bodo zamajali temelje mojih prepričanj o tem, kar je in kar sem.

Po drugi strani pa sem jo slutil kot odrešitev, čeprav nisem imel jasne predstave o tem, kakšna naj bi bila snov in razvoj te odrešitve.

Ob takih izkušnjah in slutnjah, če jih že hočem tako imenovati, so, jasno, moj bistveni izziv postali odnosi z uporabniki, s katerih izidi nisem bil zadovoljen. Pripisovati razloge za moje nezadovoljstvo ob izteku svetovalnega pogovora uporabniku in njegovi nepripravljenosti slediti mojim predstavam o njegovem življenju se mi je zdelo vse bolj bedno. Bal sem se odpovedati svojim ciljem v svetovalnem odnosu, pri tem pa mešal cilje s prepričanji. Kot da bom izgubil svojo terapevtsko vrednost, kompetentnost in identiteto, če ne bom vztrajal pri specifičnih predstavah izida pogovora. Občutek nemoči in nepovezanosti s tistimi, ki niso sprejemali mojih rešitev, me je vse bolj vlekel v globino samopresoje. Vprašanje, ali v imenu ljubezni le ne zasledujem predvsem moči, je postalo boleče in zelo prisotno. Pomisel, da sem v preveliki meri terapevt odvisnik, me je zgrabila za jajca.

Potem je zbolel moj prijatelj. In mi pomagal tiho vprašanje postaviti kot glasen izziv.

Kako sem izgubil, preden sem ljubil

Na dan, ko se mu je rodil sin, je izvedel, da ima raka. Leto dni se je boril, že okusil svobodo, potem pa je kurbinski kleščar spet neusmiljeno stisnil svoje klešče. Takrat se je moj prijatelj odzval drugače kot prvič. Je zbežal? Je sprejel način, ki je moral razbiti spono dogovorov o normalnem? Rekli so, da se je kleščar pač zaril tudi v možgane. Ali pa da se mu je zmešalo od hudega. Že tako je v svoji edinstvenosti in potrebi po neodvisnosti znal biti zelo zajeban. Potem pa je to postal še bolj. Ni hotel k zdravniku, ni hotel, da mu izrežejo kepo. Vse konvencionalne obrazce obnašanja je gladko zavrnil. Postali so ovira njegovemu poslednjemu plesu. Ni se mu več zdelo vredno uvidevno spregledati dvoma, strahu, jeze, nemoči ... v očeh sogovornika. Vsak šepet v sosednji sobi, še tako drobno sled usmiljenja, najsubtilnejši poskus prepričevanja in vodenja k sprejemljivejšemu vedenju ali odhodu k zdravniku, vsako željo biti drugje in drugače kot tam, z njim, še tako drobno zapisano v zenici, dihu, nehotnem namigu, je brezkompromisno razgalil. Terjal je biti sprejet v svojih izbirah, nam pa to ni šlo. Meni ni šlo. Nisem vedel, kako naj se vedem, da bo v redu. Zanj? Ma ja! On je tako ali tako počel, kar se mu je zahotelo, v najnepredvidljivejšem pomenu besede. Zame. Ob njem se nisem znal (upal) vesti tako, da bi bil zadovoljen s seboj. Nisem zmožgal ne oditi ne ostati. Oboje je pomenilo hudo frustracijo. Ko sem ugotavljal, da se ob njem ukvarjam s samim sabo, me je bilo sram. On je to zaznal. Pa me ni tolažil, obratno. »Kaj je, Blažič?« je govoril. »Te še vedno jebejo straheci, ha? Bi raje šel domov? Saj lahko greš, te držim, al' kaj?« Jaz pa sem trpel v spoznanju, s kako lahkoto ga sovražim in kako ga ne znam ljubiti. Sovražil sem ga, ker sem bil tako nemočen ob njem. Trudil sem se ga prepričati to in ono, obvladati vsebino pogovora, ostati suveren, kompetenten v odnosu. V svojih očeh. Spet je potreba po moči izpodrivala potrebo po ljubezni. V imenu ljubezni. Če bi se le on vedel tako in tako, bi lahko

bil sproščen ob njem. Zadovoljen s sabo. Bi lahko z zadoščenjem rekel, da ga imam rad. Kako zelo sem si želel tega.

V bistvu pa sem komuniciral s prijateljem, kot sem si ga narisal v glavi, s svojo iluzijo prijatelja, in ga hotel prisiliti, da se poistoveti z njo. On pa je terjal, da ga ljubim takega, kot je.

Potem mi je Petra nekega večera rekla, naj se že enkrat odločim. Ali zberem pogum, da ga zapustim ali da ga sprejmem. Vedel sem, da se ne bom želel pogledati v ogledalo, če se odločim za prvo. Da je napočil čas. In sem odšel k njemu. Tak, kot sem bil. Brez odgovorov, brez pripravljenih in predvidenih ciljev, le v želji po resničnem okusu najinega prijateljstva. Za ceno, da ga ne poskušam spremeniti, prirediti pričakovanjem, ampak si ga ogledati, slišati takega, kot je. Že ko je odprl vrata, je bilo drugače. Nisem vstopal v stiski in prežeč, s tisoč filmi v glavi kot tolikokrat prej, ampak željan ljubezni s prijateljem. Tisti večer je bil, tako kot meseci, ki so preostali do njegove smrti, nepozaben in čudovit. Poslušala sva glasbo, brala njegove nore zapiske, umirala od smeha, se resnično pogovarjala in se utapljala v občutkih, ki so spremljali najino povezovanje. Povezovanje dveh resničnih svetov, brez pogojevanja.

Kazal mi je megle nad hišami.

»Glej,« je rekel, »to je Satan. Vsak večer ga naženem v nebo in vsako jutro ga neumni ljudje pokličejo nazaj. Se mi zdi, da ga bo jutri zjutraj klical eden manj.«

»Ja,« sem rekel.

»Veš,« je nadaljeval, »če bi naju poslušali, bi naju oba peljali v prisilnem.«

»Vem,« sem rekel. »Boli me k...c!«

In sva se utopila v očeh drug drugega, prijatelja za vedno. Gledal sem ga: na eni rami smrt, na drugi norost, vmes pa on, ki sem ga zmoget imeti rad. Kakšna ljubezen. In kakšna svoboda. Skoraj bi se prikrajšal zanju.

Čez nekaj mesecev, nekega večera, ko že dolgo ni več mogel uporabljati telesa in govoriti, sem mu z vato močil suhe ustnice. Ko sem odhajal, me je šibko poklical. »Hvala,« je rekel. »Tebi hvala,« sem odvrnil. »V čast mi je bilo.« Čutil sem, da je bil to najin poslednji pozdrav.

Naslednje jutro je bil mrtev. Z njegovo ženo sva najprej jokala. Potem je sobo zalilo zimsko sonce. In drugačen mir. Sedela sva ob postelji in se pogovarjala o njem. Čutil sem ga. In se srečen zavedal, da nisem ničesar izgubil. Nihče od nas, ki smo si upali ljubiti.

Torej, odnosi ...

Upam, da je zgornji zapis izkušnje dovolj nazoren. Dandanes namreč ne verjamem več, da je moje zadovoljstvo v terapevtskem odnosu odvisno od človeka, ki je prišel po pomoč, in njegovega vedenja ter odločitev. Ker ne verjamem, da je moja vloga v takem odnosu sploh uresničiti vnaprej zastavljen cilj, ki sem ga povrh vsega zastavil sam. Saj je človek vendar po svoji volji prišel k meni, kar pomeni, da ima svoje cilje in motive. Torej se želim predvsem povezati z njim, ga spoznati, spoštovati, začutiti, slišati. Če mi to uspe, je od tod naprej vse mogoče. V prijateljstvu in zaupanju je vse, kar premorem, ves moj svet, razprostrt pred

človekom, ki je prišel k meni. Če mu ga ne vsiljujem, se ga tudi ne brani. Lahko ga opazuje, preverja, primerja, prav tako jaz njegovega. Nežno primem, potipam, vprašam, čemu služi posamezna vsebina. Lahko kaj predlagam, moje znanje, izkušnje in prepričanja so mu na razpolago. V povezanosti in prijateljstvu, v odnosu, kjer ni kritike, obsojanja in prepričevanja, prisiljevanja – vsebine najinih svetov, tudi in predvsem različne, postanejo zanimive in privlačne. Če je klient motiviran k neki življenjski spremembi, bo prepoznal in uporabil vse tisto, kar mu je v takem odnosu ponujeno. Če ni, mu tudi z bazuko ne bom trajno vsilil tistega, kar bi mu želel.

Danes sta bili pri meni hči odvisnica in njena mama. Vsaka s svojim pogledom na situacijo in možnimi rešitvami, obe polni očitkov do druge, prepričujoč druga drugo o svojem prav. Trudil sem se najti pravo besedo, način, kako bi se lahko povezali, prepoznali pomembnost tega, da se začnemo poslušati, ne da bi drug drugemu vsiljevali svoje poglede in prepričanja, ne da bi se obsojali. Ker sta bili zelo jezni, se mi naloga ni zdela prav lahka.

Takrat sem postal pozoren na ročni mlinček za kosmiče, ki sem ga imel v pisarni. In sem ju vprašal, ali si lahko predstavljata, zakaj ga imam tam. Da ne, sta odgovorili.

»Vanj vržem misli klientov, ki mi niso všeč, jih zmeljem v prah in jih potem oblikujem po svoje, tako da so mi potem lahko všeč. Ne verjameta?«

»Mislim, da ne,« je rekla mama.

»Prav imate, res ne,« sem odvrnil. »Se mi pa zdi, da vedve poskušata prav to narediti z mislimi druga druge ... Se vama zdi, da vama bo uspelo?«

»Ne, prav imate, kaže, da res ne bo šlo tako ...«

»Kako pa se počutita ob takem početju?«

»Saj vidite, brez veze. Če bi ona razumela ...«

»Ne!« je vskočila mama, »če bi ti razumela ...«

»Stop!« sem ju ustavil. In nadaljeval: »Če bi izvedeli, da imata druga drugo le še štiriindvajset ur, bi se enako vedli? Ali bi si želeli narediti ali povedati kaj drugega?«

Tišina ...

»In kje piše, da se bosta sploh še imeli tako dolgo?«

Solze. Ganjenost. In smeh, ko sta obe naenkrat začeli iskati robčke. Trenutek naklonjenosti in povezanosti, sprejetosti.

Vse njune težave so bile še vedno približno tam kot prej. Ampak zavedeli sta se, kako pomembni sta druga drugi. Lahko smo se začeli resnično pogovarjati. Zaželeli sta si sodelovati druga z drugo, ne pa se več obsojati. Začutili sta, kako uničujoče je slednje in kako odrešujoče prvo. Povezanost. In spet je vse mogoče.

Ko ljubezen preneha biti koncept in postane resnična zibelka svobodi. Ko odločitev za ljubezen in svobodo postane notranja moč. Ko tako postane bivanje užitek. In s tem zabava. Ne glede na vse. •

Konec